

Obehörighet att utöva kyrkans vigningstjänst.

Svenska kyrkans ansvarsnämnd för biskopar

Meddelat: 17/6 2008

30 kap. 5 § kyrkoordningen

En f.d. biskop har anmälts för sin underlåtenhet att agera i ett ärende rörande sexuella trakasserier. Ansvarsnämnden har inte funnit anmälan föranleda någon åtgärd från nämndens sida.

M, N, E, H och L (M m.fl.) anmälde R för att inte med tillräcklig styrka ha agerat när han år 2001 fick kännedom om att domprosten D hade utsatt en kvinna, anställd inom stiftskansliet i Ys stift, för sexuella övergrepp. M m.fl. hemställde att Ansvarsnämnden skulle pröva om R genom sin underlåtenhet att agera i avsevärd mån har skadat det anseende en biskop bör ha.

M m.fl. anförde till stöd för sin anmälan bl.a. följande. "År 2001 fick biskop R kännedom om att domprosten D utsatt en kvinna för sexuella övergrepp. Detta hade börjat när hon var tonåring och domprosten hade sedan fortsatt med trakasserier under årens lopp. Kvinnan berättade också att detta troligtvis gällde fler än henne. Biskop R valde att ta upp saken med vederbörande och göra en enkel överenskommelse med honom om var han fysiskt fick röra sig inom stiftskansliet eftersom kvinnan arbetade där. Biskopen valde sedan att negligera saken och bidrog på så sätt till att domprosten kunde fortsätta att sexuellt utnyttja och trakassera kvinnor. - - - När det genom media nu kommit till allmänhetens kännedom försvarar biskop R sitt agerande med att han ansåg att det räckte med att föra ett samtal med domprosten.

Handläggandet bör betraktas också ur ett genusperspektiv – hade biskopen handlat annorlunda om det var män, kanske prästkollegor, som anmält domprosten för något oegentligt förfarande? Finns det fortfarande kvar tankar om att kvinnor som anmäler sexuella trakasserier har del i skulden?"

R yttrade sig över anmälan och anförde följande. "När D 2001 tillträdde sin tjänst som domprost i Y kom han i något ärende till stiftskansliet. Där stötte han hop med - - - A, en gammal bekant i personalen. De växlade några ord innan han skulle vidare, då gav han henne en dask i baken. Detta högst olämpliga beteende observerades lyckligtvis på håll av en annan stiftsarbetare som tog upp saken med kanslichefen. Såväl A:s enhetschef som jag blev informerade om händelsen.

För min del hade jag ett längre enskilt och förtroligt samtal med A. Vad jag nu anför sker därför med hennes medgivande vid samtal nyligen.

Med scenen på stiftskansliet aktualiserades händelser som började nästan fyra decennier tidigare. D hade då tjänst i en Ysförsamling, där A fanns med bland ungdomarna och som 16- åring hjälpte till i söndagsskolan. Då hon en dag befann sig i ett rum som lärarna disponerade kom han in och tog sig friheter mot henne. Hon blev helt överrumplad, och till det för henne ofattbara kom att det var en av församlingens präster som kladdade på henne. Oförmärkt för andra pågick dessa kränkningar under ungefär tre års tid.

Också efter denna djupt traumatiska period hände det att D försökte få kontakt genom telefonsamtal både till hennes hem och arbetsplatser.

När A för sju år sedan bröt sin långa tystnad hade hennes berättelse stark trovärdighet. Då jag kallade D till samtal, hann jag inte säga mycket innan hans häftiga reaktion visade att han insåg att han avslöjats genom att A lättat på förlåten. I samtalet träffade vi överenskommelsen att han skulle besöka stiftskansliet enbart i tjänsteärenden och då gå direkt till och från sammanträdeslokalen. Han skulle vidare informera kyrkorådets ordförande om hur det stått till, vilket han även gjorde. Han försäkrade också att A fortsättningsvis skulle lämnas ifred.

Under den tid jag var kvar i tjänst tills jag 2003 gick i pension hade jag uppfattningen att D respekterade överenskommelserna, och A har nyligen för mig bekräftat att så var fallet. Genom enhetschefens försorg fick och accepterade hon själv erbjudande om terapisaamtal för att hantera det

gamla som nu hade vällt fram. A har då och senare sagt att hon fick ett slags upprättelse genom att hon blev trodd och fick stötta.

Anmälarna uppger att A redan på den tiden sagt mig att troligtvis fler än hon blivit utsatta av D. Den uppgiften kan jag inte bekräfta, vilket dock inte betyder att jag bestrider den. På min fråga om detta till A härförleden säger nämligen hon att så var fallet, och hennes utsaga vill jag fästa tilltro till. Att en sådan uppgift i det ursprungliga samtalet skulle ha kunnat gå mig förbi kan förmodligen även för mig liksom för A förklaras av att den inte hörde till det centrala i A:s livsberättelse, redan i sig oförklarlig. Oavvisligt trovärdig avtäckte den bilden av en person med Janus-ansikte: en alldeles oväntad av ett helt annat slag än den D som jag och många med mig lärt känna och med all rätt uppskattat för stor duglighet. På det sista har uppgifter om mer omfattande och värre förbrytelser kommit fram. Vad som yppades i enskilda samtal för sju år sedan var emellertid allvarligt nog. Det föranledde mig och medarbetare på stiftskansliet att sörja för att A inte skulle trakasseras ytterligare och att hon skulle få den hjälp hon behövde till bearbetning och upprättelse."

"Riktlinjer för handhavande inom Svenska kyrkan av situationer där människor, såväl barn som vuxna, blivit utsatta för sexuella övergrepp av kyrklig personal", utarbetade inom kyrkokansliet, och "Sexuella övergrepp och Svenska kyrkans ansvar", från Ys stift, har funnits tillgängliga i ärendet.

Av ett protokoll från sammanträde med domkapitlet i Ys stift den 13 mars 2008 framgår att biskopen har beslutat om en utbildning som riktas till personer i vinningstjänster i stiftet och som kommer att genomföras kontraktvis under ledning av stiftsprosten G. Det är upplyst att D, på egen begäran, genom beslut av domkapitlet i Ys stift den 7 februari 2008 förklarades obehörig att utöva kyrkans vinningstjänst. Hans prästanställning har numera upphört.

Svenska kyrkans ansvarsnämnd för biskopar (Robert Schött, Ingemar Söderström, Eva Brunne och Kerstin Bergman) anförde i beslut den 17 juni 2008:

Svenska kyrkans ansvarsnämnd är ett särskilt organ tillsatt av Kyrkomötet. Ansvarsnämnden skall självständigt fullgöra de uppgifter som anges i kyrkoordningen.

Enligt 10 kap. 8 § första stycket och 30 kap. 7 § kyrkoordningen skall Ansvarsnämnden pröva frågor om biskopars behörighet att utöva kyrkans vinningstjänst.

I egenskap av tillsynsorgan får ansvarsnämnden med tillämpning av 57kap. 3 § kyrkoordningen även utan anmälan ta upp frågor om hur biskoparna utövar sina uppdrag och efterlever avgivna vinningslöften.

Ansvarsnämnden skall med tillämpning av 30 kap. 4 § kyrkoordningen förklara en biskop obehörig att utöva kyrkans vinningstjänst om han eller hon har övergett Svenska kyrkans lära, genom egen ansökan begär det eller har utträtt ur Svenska kyrkan.

Ansvarsnämnden får med tillämpning av 30 kap. 5§ kyrkoordningen förklara en biskop obehörig att utöva kyrkans vinningstjänst om biskopen

1. har brutit de löften som han eller hon har givit vid vinningen,
2. har brutit sin tystnadsplikt i fråga om sådant som han eller hon fått veta under bikt eller enskild själavård,
3. på grund av sjukdom eller annan liknande anledning har förlorat förmågan att rätt utöva vinningstjänsten, eller
4. genom brottslig gärning, på grund av sitt levnadssätt eller på annat sätt i avsevärd mån har skadat det anseende en biskop bör ha.

Inledningsvis kan konstateras att R inte har haft något arbetsgivar- eller arbetsledaransvar för D. Den tillsyn över församlingar och stift som biskopen och domkapitlet enligt 57 kap. 1 § kyrkoordningen har, innefattar bl.a. granskning av hur präster utövar sitt uppdrag och efterlever avgivna vinningslöften. Möjligheten att enligt 31 kap. 12 § kyrkoordningen förklara en präst obehörig att utöva kyrkans vinningstjänst eller att vidta andra disciplinära åtgärder nämnda i bestämmelsen, tillkommer dock domkapitlet.

Frågan i ärendet är om R brustit i sitt tillsynsansvar beträffande D, och om han i så fall ska förklaras obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst på den grunden att han i avsevärd mån har skadat det anseende en biskop bör ha.

Under år 1998 antog dåvarande Svenska kyrkans centralstyrelse, efter beslut av Kyrkomötet, riktlinjer för hanteringen av sexuella övergrepp som begåtts av kyrklig personal, "Riktlinjer för handhavande inom Svenska kyrkan av situationer där människor, såväl barn som vuxna, blivit utsatta för sexuella övergrepp av kyrklig personal" (riktlinjerna). I riktlinjerna uttalas att sexuella övergrepp är varje slag av ovälkommet sexuellt uppträdande i ord eller handling och att man med kyrklig personal avser var och en som i någon egenskap representerar Svenska kyrkan. I riktlinjerna pekas på att problematiken kring sexuella övergrepp tillförs en ytterligare dimension när övergreppen begås av personer som representerar Svenska kyrkan eftersom människor har särskilda förväntningar på den som är anställd inom kyrkan. Det kan få till följd att när sexuella övergrepp begås i kyrkliga sammanhang kan det vara extra svårt att handskas med situationen, vilket av olika skäl kan få till följd att övergrepp kan fortsätta och att det kan ta tid innan någon på allvar inser vidden av det som skett. I riktlinjerna framhålls att det är viktigt att erkänna att sexuella övergrepp förekommer i kyrkliga sammanhang och att signaler måste tas på allvar, så att kyrkan kan handskas med situationen på ett professionellt och ansvarigt sätt. Det lämnas också en redogörelse för de rättsliga aspekterna på problematiken och vilka regler som kan vara tillämpliga. Som en konkret åtgärd för att bemöta personer som blivit utsatta för sexuella övergrepp inom Svenska kyrkan föreslogs att kontaktpersoner skulle utses i varje stift.

Ansvarsnämnden vill i sammanhanget framhålla att domkapitlet i nu aktuellt avseende har en viktig roll när det gäller tillsynen över präster och diakoner, som utövar kyrkans vigningstjänst. Så snart misstanke uppkommer om övergrepp från en sådan persons sida bör det initieras åtgärder för att klarlägga hur det förhåller sig och, beroende på resultatet av efterforskningarna, vidta de åtgärder situationen kräver. Givetvis bör en biskop, som i sin tillsyn får kännedom eller delges välgrundad misstanke om sexuella övergrepp från en präst, underrätta domkapitlet så att adekvata åtgärder kan vidtas.

Riktlinjerna pekar på den svårighet som föreligger när sexuella övergrepp begås av kyrklig personal med hänsyn till de särskilda förväntningar omgivningen har på sådana personer. Detta gäller inte minst när det är fråga om personer som utövar kyrkans vigningstjänst, t.ex. präster, där det kan råda särskilda förtroendeförhållanden mellan prästen och den som uppsöker kyrkan, t.ex. i själavårdande syfte. Det finns all anledning att se särskilt allvarligt på missbruk av en sådan förtroendeställning. Svenska kyrkans överklagandenämnd har i ett par beslut förklarat präster obehöriga att utöva kyrkans vigningstjänst då prästerna har begått sexuella övergrepp vilka omfattas av definitionerna i riktlinjerna (se Överklagandenämndens beslut 2/01 och 19/04). I besluten uttalas att en församlingsprästs förhållande till sina församlingsbor inte får grumlans ens av misstanken att uttryck från prästens sida för vänlighet, omsorg och omtanke i själva verket tjänar själviska syften samt att prästen ska avhålla sig från att inleda känslomässigt nära och sexuella förbindelser under förhållanden som är ägnade att ge intrycket av prästen utnyttjar sin ställning till egen fördel. Samma bör gälla i fråga om förhållandet till andra personer en präst kommer i kontakt med även om det inte är en direkt själavårdande kontakt, oberoende om kontakten tas inom eller utom ramen för tjänsteutövningen. – Ytterligare en svårighet i sammanhanget kan vara att prästen, vilket anges vara fallet i detta ärende, är väl ansedd och sköter sin tjänst på ett i övrigt oklanderligt sätt. Under sådana förhållanden kan det vara svårt att känna igen signalerna och ta dem på allvar så att man kan ingripa. Enligt Ansvarsnämnden bör detta förhållande givetvis inte hindra att adekvata åtgärder vidtas. Att en präst har utsatt någon för sexuella övergrepp är en sådan omständighet som särskilt bör beaktas om det övervägs att ge prästen ytterligare uppdrag inom Svenska kyrkan som kräver särskilt förtroende.

Av Rs lämnade redogörelse, vilken det inte har framkommit anledning att ifrågasätta, framgår att det under år 2001, efter en händelse på stiftskansliet, uppdagades att D hade sexuellt antastat en inom kansliet anställd kvinna, A. Det framgår vidare att R efter att ha underrättats om händelsen tog kontakt både med D och A och hade enskilda samtal med var och en. D ålades restriktioner vid sina besök på stiftskansliet och avgav löfte att fortsättningsvis lämna A i fred. A erbjöds stöd genom

terapisamtal.

Ansvarsnämnden konstaterar att frågor om sexuella övergrepp inom kyrkan hade varit föremål för uppmärksamhet redan år 2001, men att frågan är betydligt mer belyst idag. R vidtog visserligen aktiva åtgärder för att förebygga fortsatta övergrepp från Ds sida och erbjöd stöd till den berörda kvinnan, men borde även ha övervägt att föra frågan vidare till domkapitlet. Ansvarsnämnden finner sammantaget inte att R har agerat på ett sådant sätt att han i avsevärd mån har skadat det anseende en biskop bör ha.

R har uppgivit att det kan vara så att A redan år 2001 sagt att även andra kvinnor hade antastats av D. Frågan är om R borde ha vidtagit några åtgärder med anledning av det yttrandet. Det framgår att varken A eller R upplevde att den omständigheten var det viktigaste i sammanhanget då A berättade om de övergrepp hon själv utsatts för. Det framgår inte att det förelåg andra anmälningar, varken till stiftet eller till polisen, beträffande D. Enligt Ansvarsnämnden fanns det inte tillräckliga skäl för R att vidta ytterligare åtgärder med anledning av A:s nu aktuella yttrande.

Ms med fleras anmälan föranleder mot bakgrund av ovanstående inte någon åtgärd från Ansvarsnämndens sida.

Ansvarsnämndens beslut: Ms med fleras anmälan ger inte anledning till åtgärd av Ansvarsnämnden.

Ärendenummer: AN 2008/3

Beslut 2/2008